

Martin Matuštik, *SABLASTI OSLOBOĐENJA*

Na naslovnoj strani prethodne knjige Martina Matuštika, *Postnacionalni identitet*¹, bile su praške devojke koje daju cveće policajcima sa šlemovima, na naslovnoj strani njegove nove knjige, *Sablasti oslobođenja*,² je panker koji čekićem razbija Berlinski zid. To donekle odslikava promenu raspoloženja, iz somotske rukavice revolucije provirila je čelična pesnica. Bes ranije rezervisan za „crne“, sada osećaju i „beli“, gde su dve boje „samo“ imena, kako Martin kaže na početku.

Sam naslov je, naravno, parafraza naslova sada već čuvene Deridine knjige *Sablasti Marksa*³, koja je poslužila kao zvanično legitimisanje gurua postmodernizma kao levičara, i odgovor na optužbe da je postmodernizam u osnovi desničarski. Matuštkov podnaslov je *Veličanstvena odbacivanja novog svetskog poretk*, tako da je knjiga, pomalo samo-ironično, označena kao pamflet.

Knjiga je post-postmoderna u pristupu, prevazilazi granice filozofskih pravaca i daje autentičan doprinos modernoj društvenoj teoriji, a posebno proučavanju postkomunizma. Suočava se sa značenjem postkomunizma kao kulturno-socijalno-ekonomskog obrasca koji postaje samosvojan, i sve avangardniji, teorijski zanimljiviji a praktično bolniji od svog, makar po imenu, prethodnika.

¹ Martin J. Matuštik, Guilford Press, New York, 1993.

² *Specters of Liberation*, SUNY Press, Albany, 1998.

³ Jacques Derrida, *Spectres de Marx*, Editions Galilée, Paris, 1993, u prevodu Spasoja Čuzulana izlazi uskoro u Knjižarnici Zorana Stojanovića, Novi Sad, u saradnji sa Gutenbergovom Galaksijom, Beograd.

Dok je *Postnacionalni identitet* knjiga veoma „proučena i prosumnjana“⁴, *Sablasi oslobođenja* je knjiga koja je, osim toga, i puna osećanja. I u prethodnoj knjizi smo znali da je Martin „hodao tuda“, ali sada je „ležao u tome“.

Knjiga ima devet „stavova“, različitih po tempu i raspoloženju, ali koji se nadopunjuju kao stavovi simfonije. To su:

1. *Potreba za prepoznavanjem* Zahtev za prepoznavanjem ne odražava samo moralnu autentičnost niti liberalne zahteve za moralnom autonomijom. Sadašnji zahtevi oživljavaju kompleksnu borbu za legitimnošću novih, ne-kolonijalnih, ne-patrijarhalnih načina života.

2. *Ličnosti otpora* Mogućnost borbe zasniva se na postojanju ličnosti koje su sposobne za odbijanje opšteprihvaćenog. Njihova legitimnost se ne zasniva ni na tradiciji ni na formalnim procedurama, jer bi tako bilo nemoguće pravo neslaganje.

3. *Multikulturno prosvetljenje* Neslaganje, neprihvatanje, otpor imaju malo političkog smisla kao nominalna prekoračenja normativnih ili univerzalnih kompetencija. Demokratija u naše vreme zahteva revolucionarno multikulturno prosvetljenje. Među teoretičarima to je poziv na saradnju između kritičkih i postmodernističkih društvenih tokova.

4. *Sablasi dekonstrukcije i kritičke teorije* Radikalni kritički teoretičari u saradnji sa radikalnim dekonstrukcionista osvetljavaju sablasne mogućnosti sveta koji teži da bude slobodan. Sablasi Habermasa, Kjerkegora i Deride ne daju mira duhovima frankfurtske dogme i pravovernog marksizma.

5. *Nada i neprihvatanje* Multikulturno prosvetljenje odbija evrocentrične modele kritike i demokratije: kritička teorija radikalne demokratije upotrebljava telo i društvenu marginu kao svoja izvorišta, dajući nadu onima bez nade. Telo performativno nadopunjuje formalno-pragmatičnu performativnost govora; tako da generalizovana postkonvencionalna etika postaje konkretniji i radikalniji asimetrični reciprocitet.

6. *Zajednice otpora* Zajednice stvorene otporom, da bi suzbile regresiju u nacionalizam osvajanja i čišćenja, uče kako da čuvaju stvarnu egzistencijalnu kompetenciju za demokratski otpor. One pozdravljaju hibridne identitete i razlike; i teže ka širokim

⁴ Vidi moj prikaz u *Dijalogu* 3–4, 1997, Beograd.

koalicionim politikama i vezama solidarnosti sa borbama izvan lokalnih interesa.

7. *Smeh i otpor* Čisti otpor bez kritike može ostati prazan; kritika bez sposobnosti da odgovori na potrebe za otporom može da kolapsira u *status quo*. Egzistencijalni i društveno-politički otpori su dijalektični. Politika tela čuva proceduralnu demokratiju od opresivnog rasističkog i patrijarhalnog konsenzusa. Demokratska akcija osmišljuje pojedinačne izraze otpora u opštoj etici i politici razlika i širokih koalicija.

8. *Maske za skijanje i somotska lica* Estetika otpora i demokratske egzistencije daje inspiraciju kompleksnoj društveno-političkoj estetici otpora. Pitanje nasilja i nenasilja se posmatra u vezi sa radikalnim demokratskim sredstvima i ciljevima otpora i revolucije. Najveća opasnost je jednodimenzionalno pričanje priča koje nas može učiniti jednodimenzionalnim ljudima. Ovde je reč i o aparatčicima i komesarima koji su postali kapitalisti i nacionalisti, i o lažnoj-virtualnoj demokratiji.

9. *Radikalni multikulturalizam i egzistencijalna demokratija* Završiti pozivom na egzistencijalnu demokratiju nije vraćanje na apolitičnu zatvorenost ili odlučni – levi ili desni – fašizam. Demokratske rekonfiguracije egzistencijalnih kategorija mogu se naći u kritičkoj teoriji i egzistencijalizmu početkom veka. To je bilo ključno za pokrete u istočnoj Evropi od 1989. na ovamo. One se ponovo pojavljuju u savremenim kritičkim teorijama rase i pola i društveno-političkim i ekonomskim kritikama neokolonijalizma. Oslobodilačka teorija i praksa ponovo obuhvataju i otpor i demokratiju kao dve ose odbijanja novog svetskog poretka. Otpor otkriva i aktualizuje demokratiju kao antikolonijalnu koaliciju i postkolonijalnu solidarnost.

Naše šanse i nada zavise od modaliteta oslobođenja. Matušík se ne predaje zaokruženim teorijama i praksama demokratizacije, kao ni levo orijentisanim bajkama solidarnosti. Informisan neposrednim iskustvom (Martin je bio politički emigrant iz komunističke Čehoslovačke, pa levo orijentisani Amerikanac), pogled na komunizam kao i na disfunkcije kapitalizma je odbijanje kalupa koji bi zarad teoretske jednostavnosti da prenebregne praktične nepravde. Jer pravda ne može biti samo teorijska. Možda je nemoguće, kaže Matušík, univerzalno teorijski definisati pravednu društvenu situaciju, ali zapravo nije previše teško prepoznati pojedinačnu prak-

tičnu nepravdu. Izvinjavajući se što je „politički fosil“, i zahvaljujući svojim prijateljima iz sličnog teorijsko-kulturnog miljea što su mu pomogli da se malo opusti, da napusti „beskrajno ozbiljno zauzimanje stavova“ zarad „ozbiljnog razmatranja stvarnosti i ozbiljnog angažmana“, Matuštik prožima svaku svoju društvenu analizu, kao pravi Habermasov đak, vrlo ozbiljnom, i potencijalno smrtno dosadnom kritičkom analizom, ali, kao egzistencijalista, i vrlo stvarnim, potencijalno smrtno opasnim doživljajem stvarnosti.